

Խ. ԱՐՈՎՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
УЧЕННЫЕ ЗАПИСКИ АРМЯНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМ. Х. АБОВЯНА

Հումանիտար գիտություններ № 1-2 (26-27) 2016 Гуманитарные науки

ՀՏԴ 81'255

ՄԱՄՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՏԵՔՍՏԵՐԻ ՀԵՏ
ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ՄԿՋԲՈՒՆՔՆԵՐԸ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱՆԿՑՈՒՆԻՑ

Ա. Վ. ՍԱՀԱԿՅԱՆ, Է. Հ. ՔԱՄԱԼՅԱՆ

Երևանի պետական համալսարան, 0025, Երևան, Ալեք Մանուկյան 1
e-mail: sahakyan@hotmail.com

Հոդվածը վերաբերում է որոշակի բնագավառում թարգմանության ժամանակ տեխնիկական տեքստերի հետ ճիշտ աշխատելու համար հիմքային քայլերի բացահայտմանը, որոնք կնպաստեն թարգմանության արդյունքում ստեղծվող տեքստի իմաստաբանական, կառուցվածքային և գործաբանական համարժեքությանը թիրախ լեզվի մշակույթում:

Բանալի բառեր. փոխկապակցվածություն, տրամաբանական շղթա, կանոնակարգող փաստաթուղթ, նորմատիվ փաստաթուղթ:

Ներկայացված է խմբագրություն 12.11.2015թ.:

Տեխնիկական տեքստերը հատուկ նշանակության տեքստեր են, որոնք գործում են որոշակի համակարգում: Տվյալ համակարգում առկա բոլոր տեքստերը փոխկապակցված են, և ճիշտ մեկնաբանության ու մշակման համար հարկավոր է տեղյակ լինել նաև այլ տեքստերի գոյության մասին: Ահա թե ինչու տեխնիկական տեքստը չի կարող դիտարկվել եզակի օրինակի վրա, քանի որ մեկ համակարգ բովանդակող տարրերը պետք է լինեն միասնական բնույթի, այսինքն տեքստերն անկախ իրենց փոխկապակցվածությունից (մեկը մյուսից բխող, կամ կարգավիճակով հավասար) պետք է լինեն մեկը մյուսին հետևելի, որ չխախտվի տրամաբանական շղթան, որը պայմանավորվում է տերմինաբանական, ոճային, քերականական և կառուցվածքային համապատասխանությամբ:

Թարգմանիչը թարգմանելիս պետք է տեղյակ լինի տվյալ բնագավառի գրականության առկայության մասին, որ, անհրաժեշտության դեպքում, ի վիճակի լինի փնտրել և գտնել

պահանջվող, հավելյալ կամ բացատրական տեղեկությունը: Տվյալ դեպքում թարգմանությունը մեխանիկորեն իրականացվող գործընթացից վերածվում է խորը վերլուծական գործընթացի, ինչն ազդում է վերջնական արդյունքի իմաստային որակի և ներկայացման մակարդակի վրա: Յուրաքանչյուր բնագավառի գրականության ուսումնասիրություն հարկավոր է սկսել տվյալ բնագավառի իրավական դաշտում գործող (առկայության դեպքում) փաստաթղթերից, քանի որ հենց այդ փաստաթղթերում են սահմանվում տերմիններ և հասկացություններ, որոնք պարտադիր են կիրառման համար, և, մինևույն ժամանակ, կոչված են օգնելու թարգմանչին, հատկապես սկսնակ թարգմանչին, անձանոթ բնագավառի ուսումնասիրության գործում:

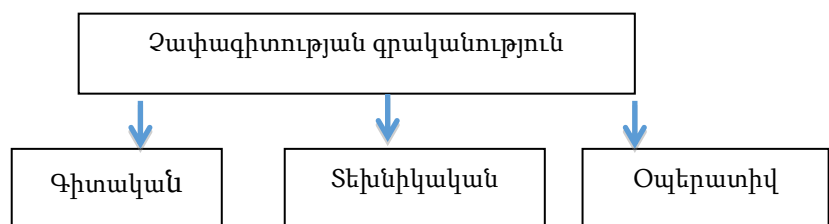
Երկրորդ քայլը գիտական գրականության ուսումնասիրությունն է: Նշենք, որ բոլոր գրքերը և փաստաթղթերը կարդալու մասին խոսք անգամ չի կարող գնալ, սակայն հարկավոր է իրագել լինել դրանց առկայության մասին:

Սույն հոդվածում որպես համակարգ կամ բնագավառ կընդունվի չափագիտությունը՝ իր տարատեսակ տեքստերի դիտարկմամբ:

Չափագիտությունը գիտություն է չափումների և դրանց կիրառման մասին: Այն որպես գիտություն ձևավորվել է 18-րդ դարում, սակայն դրա տարրերը առկա են եղել և զարգացել են մարդկային քաղաքակրթության հետ միասին: Այսօր չափագիտությունն իր կարևորությամբ ներխուժել է թե՛ գիտական, թե՛ արդյունաբերական մի շարք բնագավառներ: Իզուր չեն ռուս գիտնական Մենդելևեի բառերը. «Գիտությունը սկսվում է չափումներից, իսկ ճշգրիտ գիտությունն առանց չափի անիմաստ է»:

Հանդիսանալով լուրջ գիտական և տեխնիկական բնագավառ՝ այդ բնագավառում առկա գրականությունը հարկավոր է խմբավորել և ցույց տալ տվյալ խմբերի շփման եզրերը տեքստերի հետ ճիշտ աշխատելու համար (մեկնաբանություն, թարգմանություն և մշակում):

Չափագիտության բնագավառում առկա գրականությունը, հիմնվելով տեքստերի առաջնային գործառույթի վրա, կարելի է խմբավորել հետևյալ կերպ՝ գիտական, տեխնիկական և օպերատիվ (աշխատանքային):

Նկ. 1. Չափագիտության գրականության դասկարգում

Չափագիտության գիտական գրականությունը ընդգրկում է գիտական աշխատություններ, ուսումնասիրություններ և գիտական հոդվածներ բովանդակող գրքեր, ուսանողների համար նախատեսված ուսուցողական գրքեր, բացատրական բառարաններ և այլն:

Չափագիտության տեխնիկական գրականության շարքում են գտնվում չափագիտության բնագավառին վերաբերող փաստաթղթերը՝ օրենք, ստանդարտներ, հանձնարարականներ, տեխնիկական պայմաններ, մեթոդիկաներ և այլն: Օրինակ՝ Օրենսդրական չափագիտության միջազգային կազմակերպության կողմից մշակված մի շարք փաստաթղթերից D1 «Elements for law on metrology» փաստաթուղթը:

Օպերատիվ (աշխատանքային) տեքստերը չափագիտության բնագավառում իրականացվող առօրյա տեղեկատվություն փոխանցող տեքստեր են՝ կարգավիճակային, պաշտոնական և ոչ պաշտոնական զեկույցներ, հետազոտությունների արդյունքներ, նամակներ, կայքերում և ամսագրերում զետեղվող նյութեր և այլն:

Հիմնվելով Հաթիմի և Մեյսոնի (1) մոտեցման վրա՝ գիտական և օպերատիվ տեքստերը կարելի է համարել խառնածին բնույթի տեքստեր, որտեղ կարող են լինել Ռեյզի (2) և՛ արտահայտչական, և՛ օպերատիվ տեսակին բնորոշ տարրեր, չնայած որ տվյալ ոլորտի թե՛ գիտական, թե՛ օպերատիվ տեքստերի առաջնային գործառնություն տեղեկություն փոխանցելն է, այսինքն՝ տվյալ տեքստերը տեղեկատվական բնույթի են:

Անդրադառնալով չափագիտության բնագավառում առկա տեխնիկական տեքստերի խմբին՝ այն կարելի է բաժանել երկու ենթախմբի՝ կանոնակարգող և նորմատիվ (ընդհանուր տեխնիկական) փաստաթղթեր:

Կանոնակարգող փաստաթղթերը ներառում են պարտադիր իրավական նորմեր և ընդունվում են կառավարող մարմինների կողմից: ՀՀ տարածքում ներկայումս գործող չափագիտության բնագավառին վերաբերող կանոնակարգող առաջնային փաստաթուղթ կարելի է համարել «Չափումների միասնականության ապահովման» մասին ՀՀ օրենքն առ 08.02.2012 թ.:

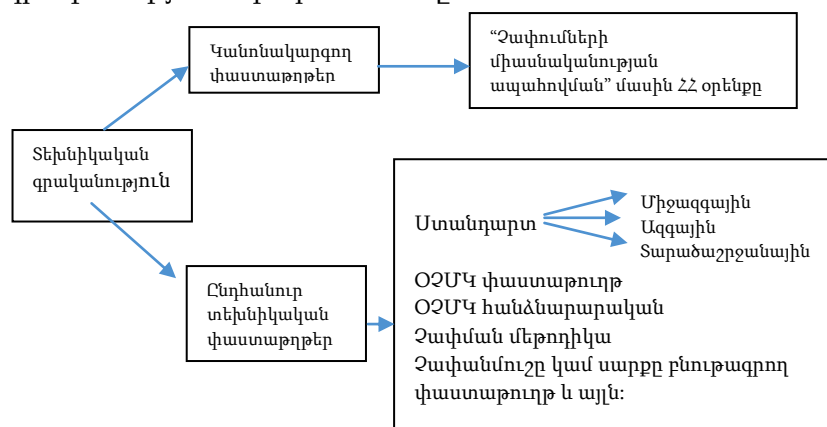
Նորմատիվ (ընդհանուր տեխնիկական) փաստաթղթերն են ստանդարտները, Օրենսդրական չափագիտության միջազգային կազմակերպության (ՕՀՄԿ) փաստաթղթերը, ՕՀՄԿ հանձնարարականները, չափագիտական կանոնները և նորմերը, չափման մեթոդիկաները, ուղեցույցները, տեխնիկական պայմանները, սարքերը բնութագրող փաստաթղթերի փաթեթները:

«Ստանդարտացման մասին» ՀՀ օրենքի առ 08.02.2012 թ. հոդված 2-ի համաձայն՝ ստանդարտը «փաստաթուղթ է, որով սահմանվում են գործունեության տարբեր ձևերին կամ դրանց արդյունքներին վերաբերող համընդհանուր և բազմակի կիրառման համար կանոններ, ընդհանուր սկզբունքներ կամ բնութագրեր՝ ուղղված որոշակի բնագավառում լավագույն կարգավորվածության ձեռք բերմանը, որը մշակվում է փոխհամաձայնության հիման վրա և հաստատվում ճանաչված մարմնի կողմից»: Տարբերում են միջազգային, ազգային և տարածաշրջանային (միջպետական և եվրոպական) ստանդարտներ (3):

ՕԶՄԿ հանձնարարականը հանդիսանում է «Օրենսդրական չափազիտության միջազգային կազմակերպության նորմատիվ փաստաթուղթ, որը սահմանում է պահանջներ տարբեր տեսակի չափման միջոցների չափազիտական բնութագրերի նկատմամբ, դրանց ստուգաչափման, ստուգաճշտման մեթոդների միջոցների նկատմամբ, և այլ պահանջներ» (4):

ՕԶՄԿ փաստաթուղթը՝ «Օրենսդրական չափազիտության միջազգային կազմակերպության ընդհանուր բնույթի նորմատիվ փաստաթուղթ, որը նախատեսված է չափազիտական ծառայության գործունեության լավացման համար» (4):

Չափման մեթոդիկան՝ «մեկ կամ մի քանի չափման սկզբունքների և տվյալ չափման մեթոդի համաձայն չափման մանրամասն նկարագիր, որը հիմնված է չափման մոդելի և չափման արդյունք ստանալու համար որևէ հաշվարկի վրա» (5): Նկ. 2-ում կարելի է տեսնել տեխնիկական գրականության ենթաբաժանումը:

Նշենք, որ տվյալ ենթաբաժանումների տեքստերը թե՛ կառուցվածքային, թե՛ իմաստաբանական տեսանկյունից պետք է լինեն համահունչ և հատկապես չպետք է լինեն իրարամերժ: Որպես կանոն, նմանատիպ փաստաթղթերում խուսափում են հավելյալ կրկնողություններից՝

փոխարենը օգտագործում հղումներ այս կամ այն փաստաթղթին: Օրինակ՝ դիտարկենք ստանդարտների հետ աշխատելու հիմնարար սկզբունքները:

Քանի որ ստանդարտները կարող են լինել միջազգային, տարածաշրջանային և ազգային, ինչպես նշված է նկ. 2-ում, հարկավոր է տարբերել այս կատեգորիաները ստանդարտը ճիշտ մեկնաբանելու համար, քանի որ յուրաքանչյուր կատեգորիայի ստանդարտ մշակվում է տվյալ կատեգորիայում առկա որոշակի չափանիշների համաձայն (միջազգային, տարածաշրջանային, ազգային): Միջազգային ստանդարտները մշակվում են ԻՍՕ միջազգային կազմակերպության կողմից: Որպես տարածաշրջանային ստանդարտ՝ կարող ենք դիտարկել երկու տարածաշրջանի ստանդարտացման կազմակերպությունների մշակած ստանդարտները, որոնք ընդունելի են ՀՀ տարածքում, դրանք են միջպետական (ԳՕՍՏ), ռուսական (ԳՕՍՏՌ) և եվրոպական (ԵՆ) տարածաշրջանային կազմակերպությունների մշակած ստանդարտները: ՀՀ տարածքում ստանդարտների մշակման համար պատասխանատու մարմինը ՀՀ «Ստանդարտների ազգային մարմին» ՓԲԸ-ն է, և իր կողմից մշակված ստանդարտները համարվում են ազգային՝ ՀՍ հասիչով ՀՀ տարածքում:

Յուրաքանչյուր կազմակերպության ստանդարտ մշակվում է տվյալ կազմակերպության սահմանած կարգ ու կանոնի համաձայն, ահա թե ինչու հարկավոր է իմանալ տվյալ կազմակերպության սահմանած սկզբունքները, որոնք շարադրվում են ուղեցույցներում կամ ստանդարտներում: Օրինակ՝ ԻՍՕ և ԻԷԿ միջազգային կազմակերպությունների համատեղ մշակած ստանդարտները մշակվում են միջազգային ստանդարտների կառուցվածքային և լեզվառճական առանձնահատկությունները բովանդակող «ISO/IEC Directives, Part 3» ուղեցույցի համաձայն: Իսկ ՀՀ ազգային ստանդարտները մշակվում են ՀՍ 1.5-2013 «Ստանդարտների կառուցվածքին, շարադրմանը, ձևավորմանը, բովանդակությանը և նշանագրմանը ներկայացվող ընդհանուր պահանջներ» ստանդարտի համաձայն:

Այսպիսով՝ որոշակի համակարգում կոհերենտ տեքստ ստանալու նպատակով (և՛ որպես բնօրինակ, և՛ որպես թարգմանված), այն պետք է դիտարկվի և վերլուծվի տվյալ լեզվի համակարգի ներսում և տվյալ համակարգում սահմանված պայմանականությունների համաձայն, ուստի թարգմանչի կողմից իրականացվող ուսումնասիրությունների առաջին փուլը, որն անհրաժեշտ է գրագետ և համարժեք թարգմանություն անելու համար, տվյալ բնագավառի գրականության ուսումնասիրությունն է:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Hatim B., Mason I., Discourse and the translator London/ New York: Longman, 1990.
2. Reise K., Text types, translation types and translation assessment, translated by A. Chesterman, 1977/89, pp. 105-15
3. «Ստանդարտացման մասին» ՀՀ օրենք առ 08.02.2012 թ.:
4. ՀՍ 8.11, Չափազիտություն: Տերմիններ և սահմանումներ, ազգային ստանդարտ, 2006:
5. Սահակյան Ա. Վ., Չափազիտության միջազգային բառարան-Հիմնական և ընդհանուր հասկացություններ և համապատասխան տերմիններ, Վան Արյան, Երևան, 2010, էջ 20:

РЕЗЮМЕ

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ РАБОТЫ С ТЕХНИЧЕСКИМИ ТЕКСТАМИ В СПЕЦИАЛИЗИРОВАННОЙ ОБЛАСТИ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ПЕРЕВОДА

А. СААКЯН, Э. А. КАМАЛЯН

Данная статья посвящена выявлению основных шагов для правильной работы с техническими текстами в конкретной области, во время перевода, которая обеспечит семантическую, структурную и функциональную эквивалентность текста в культуре перевода.

SUMMARY

WORKING PRINCIPLES WITH TECHNICAL TEXTS IN A SPECIALIZED FIELD FROM THE VIEWPOINT OF TRANSLATION

A. V. SAHAKYAN, E. H. QAMALYAN

This article is devoted to some basic steps for proper work with technical texts in specialized fields when conducting translation, which will contribute to the textual equivalence (semantical, structural and functional) of the translated text in the target culture.